

• Химици •
• People in Chemistry •

БЪЛГАРСКИ ХИМИЦИ: ИНЖЕНЕР-ХИМИК НИКОЛА НЕДЕЛЧЕВ – ПРЕДПРИЕМАЧ, УЧИТЕЛ И ОБЩЕСТВЕНИК

Десимир НЕДЕЛЧЕВ¹⁾

Резюме. Никола Неделчев е завършил индустриална химия в Дармшат. След връщането си в България в Карлово е създал химическа лаборатория за анализ и производство на козметични и други препарати. След национализацията инж. Неделчев е станал учител в Механотехникума в града. Като родолюбец и общественик инж. Неделчев е оставил добри спомени в съгражданите си.

Keywords: N. Nedeltscheff, Darmstadt, Karlovo, Rodhimind, tourism

---

Вместо предисловие

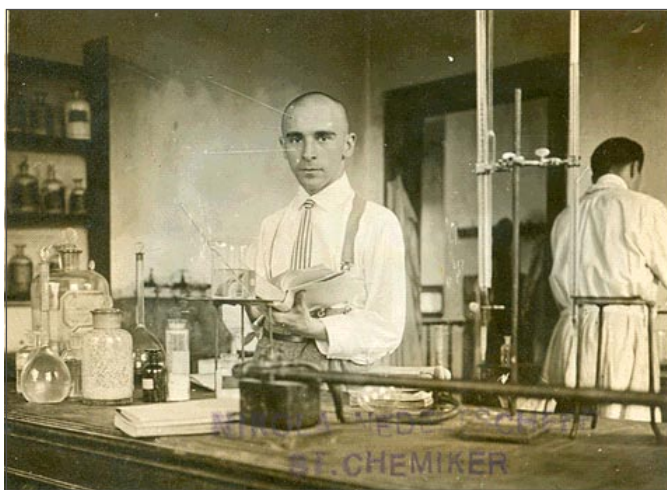
Несъмнено инж. Никола Неделчев не е между най-известните български химици. Неговият сравнително кратък живот, обаче, заслужава внимание с добрия си пример на себеотрицание, родолюбие, трудолюбие и изострено обществено чувство. И друг път списание „Химия“ е представяло биографични материали за химици, които, поради праха на времето, или други причини, са забравени или недооценени от съвременните поколения български химици [1, 2]. С това се запълва една празнота, която изкривява представата за миналото и настоящето на нашата сравнително малка химическа колегия.

Животоописание

Инж.-хим. Никола Неделчев е роден на 4 ноември 1900 година в китния възрожденски град Карлово, в семейството на дребен търговец, известен с пословичната си честност, трудолюбие и благотворителност. Дядо

му по майчина линия е бил известен майстор на чакръци и самоук конструктор на оригинални прибори в помощ на занаятчиите. Известен е и с това, че е изработвал и ремонтирал оръжията на местните революционери. Това е причина, след отстъплението на руските войски и по-точно на отряда на генерал Карцов (период, известен в историята на града с понятието „страшното“), да бъде унищожен цветът на карловската интелигенция и занаятчийство от разбеснялите се башибозушки и черкезки банди. Дядо му е затворен и изтезаван в пловдивския зандан, вследствие на което скоро след това почива. Никола е четвъртото дете в семейството. Преди него има три сестри. Помощ при отглеждането на децата оказва млада съседка — първоначална учителка. Тя води със себе си малкия Никола в училище още от 5-годишна възраст. Той успешно усвоява уроците на по-големите от него ученици и преминава от клас в клас с пълно отличие. Това продължава до VIII-ия гимназиален клас. Получава зрелостното си свидетелство на 17 години, което, поради ненавършено пълнолетие, се издава с разрешение лично на тогавашния министър на просвещението. От изучаваните учебни предмети му се отдават химия, математика и езиците. Извън учебната програма той е един от пионерите в града, които изучават есперанто.

Любовта му към химията го отвежда в Германия като студент по индустриална химия в Дармщат. Почти по това време във Висшето техническо училище в Дармщат, основано през 1836 г., е имало 153 студенти по химия при общ брой на студентите 2346 [3]. Висшето си образование завършва с отличие (1926 г.) и се дипломира с дипломна работа върху технологията и производството на камфор (Фиг. 1 и 2).

Фиг. 1. Неделчев като стажант-химик в Дармщат

Фиг. 2. Неделчев (втори отляво) с приятели в Дармщат
(28 януари 1923 г.)

В Германия го заварва зората на националсоциализма. Една част от неговите преподаватели (които особено го ценят) са от еврейски произход и са принудени да емигрират в САЩ. С тях той поддържа дългогодишна творческа кореспонденция. Завърнал се в България, отначало заедно със своя зет, организира в София трикотажно предприятие. През този период участва активно в работата на Съюза на химичите в България. По-късно той се завръща в родния си град Карлово, където създава химическа лаборатория „Родхиминд“ за анализи и производство на козметични продукти (Фиг. 3).

Фиг. 3. Родхиминд в Карлово
(пролетта на 1933 г.)

От самото наименование на лабораторията — Родхиминд (Родна химическа индустрия) личи възрожденската му амбиция за развитието на химическата промишленост у нас. През този период разработва технологии за производство на етерични масла от наши растения и лековити билки.

Някои от маслата включва в произвежданите специални помади с подчертани козметични и лечебни свойства. Най-известни от тях са тези от серията „Калинка“. Те получават висока оценка и през време на войната срещу германците 1944-1945 г. като спасяват много наши бойци от екземи и инфекции, на които традиционно използваните препарати не са оказвали ефект. Освен това организира производството на пудри, бои и кремове за обувки „Багрин“, инсектицида (паразитоизтребител) „Три змея“, депилаторът за премахване на косми „Хаутина“. Лабораторията има отдели за билки и за производство на лакирани тенекени кутии за сладка, бои, кремове и др.

Фиг. 4. Инж. Неделчев (с фотоапарата на заден план) на излет до водопад „Пръскалото“

Фиг. 5. Хижа „Васил Левски“ (11 август 1959 г.)

Освен ангажиментите си като индустриалец, той участва активно в културния живот на града. Ръководи изографисването на храма „Свети Никола“ и участва в туристическото движение както с финансови средства, така и с непосредствен труд при възстановяването на хижа „Юмрукчал“, днес хижа „Васил Левски“ (Фиг. 4 и 5).

След 1948 г., когато става невъзможно функционирането на лабораторията поради непосилно високите данъци от страна на държавата (с цел подтискане на частната инициатива), инж. Неделчев става преподавател в карловския Механотехникум „Евлоги Георгиев“ (преди Държавно средно механо-електротехническо училище „Братя Евлогий и Христо Георгиеви“, открито на 15 септември 1925 г.). И тук с присъщата си енергия и преданост той се стреми да предаде любовта си към химията на своите ученици. Оборудва химическа лаборатория, на която биха завидели и много висши училища у нас. Скоро той става любимец на учениците, като ги увлича в извънкласна работа — кръжоци и вечери на химията. Една от забележителностите на кабинета по химия е била оригиналната периодична таблица от фаянсови плочки, изработена по негов проект над черната дъска. Освен химия, той преподава металознание, металорежещи машини и дори немски език. Много пъти неговите учебни диспозиции са давани за пример на ежегодните септемврийски съвещания на учителите. Негови демонстрационни уроци и опити са посещавани от учители по химия от цялата страна. За активна преподавателска и обществена дейност с указ на Президиума на Народното събрание № 206 от 1957 г. той е награден с орден „Кирил и Методий“.

С голямата си любов към родната природа и планината, той заразява и своите ученици, които се включват активно в туристическото движение. Организира туристически походи, при които учениците пренасят в раниците си по няколко тухли и други строителни материали. Така е възстановена изоставената хижа „Хубавец“ край Карлово, а заедно с това е формирано и съзнание в младежта за пазене и поддържане на общественото благо. По негова препоръка към хижата е изградена и малка водна турбина за захранването ѝ с електрически ток. Между неговите ученици, влюбени в планината, е и първият българин стъпил на Еверест — Христо Проданов, а името на инж. Неделчев е отбелязано в биографията му като негов любим учител и вдъхновител.

След пенсионирането си, до ранната си кончина през 1967 г., инж. Неделчев продължава да работи като хоноруван преподавател в техникума и подготвя кандидат-студенти по химия и металургия.

Инженер Неделчев беше безспорен авторитет в града, търсен ежедневно за съвети и консултации по различни поводи, свързани с химията и с възпитанието на младежта. Всичко това той вършеше за своите съграждани напълно безкористно, без да очаква никакви материални и морални облаги.

БЕЛЕЖКИ

1. Авторът е син на Никола Неделчев.
2. Професионална гимназия „Братя Евлогий и Христо Георгиеви“ в Карлово <http://www.tmtkarlovo.hit.bg/histori.htm>

ЛИТЕРАТУРА

1. **B.V. Toshev**. Bulgarian Chemists: Ivan M. Gyulmezov. *Chemistry* **6**(5-6), 51-55 (1997) [In Bulgarian].
2. **B.V. Toshev**. Bulgarian Chemists: Dr. Georgy Kanazirski. *Chemistry* **7**, 178-186 (1998) [In Bulgarian].
3. *Die Deutschen Hochschulen*. Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1928.

BULGARIAN CHEMISTS: ENG.-CHEM. NIKOLA NEDELCHEV – CONTRACTOR, TEACHER AND PUBLIC FIGURE

Abstract. Eng.-chem. Nikola Nedelchev graduated Chemistry from the Technical Higher School in Darmstadt. Later, in Bulgaria, he was a successful contractor, mainly in the field of chemistry. He developed a Laboratory “Rodhimind” in Karlovo for analysis and production of cosmetic and other chemical commercial goods. After the nationalization of his enterprise Nedelchev became a teacher in a professional school and his teacher career was successful and rewarded. Eng.-chem. Nedelchev participated actively in the Bulgarian tourist movement.

✉ **Dr. Dessimir NEDELCHEV, DSc**
42 Ami Boue Str., ap. 4,
1606 Sofia, BULGARIA
E-Mail: desinedelchev@abv.bg